

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „Az EU és Kína kapcsolata: a civil társadalom szerepe”

(2006/C 110/12)

2005. február 7-én kelt levelében a brit elnökség az Európai Közösséget létrehozó szerződés 262. cikke alapján felkérte az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, hogy készítsen véleményt a következő tárgyban: „Az EU és Kína kapcsolata: a civil társadalom szerepe”

Az EGSZB idevonatkozó munkájának előkészítésével megbízott „Külkapcsolatok” szekció 2006. február 20-án elfogadta véleményét. Az előadó Sukhdev Sharma, a társelőadó Thomas Etty volt.

2006. március 15–16-án tartott, 425. plenáris ülésén (a március 15-i ülésnapon) az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 93 szavazattal 2 ellenében, 3 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Háttér

1.1 Ez a feltáró vélemény a brit elnökség felkérésére készült. A Kínával való stratégiai partnerség kialakítását a brit elnökség egyik legfontosabb feladatának tekinti. Mandelson biztos ugyan-csak rámutatott, hogy fontos Kínával az emberi jogokon és a fejlettebb, többretegű civil társadalom eszméjén alapuló kapcsolatokat kiépíteni.

1.2 Az EU a tagállamai által közösen elfogadott értékeken nyugszik. Ezeket az értékeket, köztük az emberi méltóság tiszteletben tartását, a szabadságot, a demokráciát, az egyenlőséget, a jogállamiságot és az emberi jogokat az EU megerősíti, és hirdeti a világ többi részével fenntartott kapcsolatai során. Ezen értékek alapján az EU partnerkapcsolatok kiépítésére törekszik olyan harmadik országokkal és nemzetközi, regionális vagy az egész világot behálózó szervezetekkel, amelyek egyetértenek az emberi jogok és az alapvető szabadságok egyetemességének és oszthatatlanságának gondolatával.

1.3 Európának határozott politikai és gazdasági érdeke fűződik ahhoz, hogy segítse Kína szilárd, virágzó, nyitott országgá történő sikeres átalakulását, amely teljes mértékben magáénak vallja a demokráciát, valamint a szabad piac és a jogállamiság elvét.

1.4 Kína rendkívül gyors gazdasági növekedésen és társadalmi szerkezetváltáson ment keresztül, ami egyrésztől a népesség bizonyos szegmenseiben a bevételek növekedését eredményezte, másrésztől viszont az élet- környezeti, egészségügyi és munkafeltételekben jelentős különbségek kialakulását vonta maga után, mivel a hátrányosabb helyzetű csoportok lemaradtak. Miután azonban Kínában nincsenek olyan csatornák, melyeken keresztül a károsultak legálisan és hatékonyan felemlhetnék hangjukat jogaik és törekvéseik védelme érdekében, ez a helyzet a társadalmi nyugtalanság növekedéséhez vezetett, amely veszélyezteti a kínai kormány – EU által teljes mértékben osztott – reményét egy jómódban élő, harmonikus társadalom kialakítására.

1.5 Az EGSZB már korábban is kifejtette, hogy az erős, független civil társadalom jelentős mértékben hozzájárul a felelősségteljes kormányzáshoz és a politikai, gazdasági és társa-

dalmi stabilitáshoz, és EU-n kívüli, a fejlett és a fejlődő országok civil társadalmához kötődő kapcsolatai megerősítik ezt a meggyőződését. Az EGSZB tehát támogatja a szabad, független és reprezentatív munkaadói, munkavállalói, gazdálkodói, fogyasztói, környezetvédőket tömörítő, szövetkezeti stb. civil szervezetek fejlődését. Sürgeti a civil szervezetek jogait garantáló jogszabályok kidolgozását, valamint az erre vonatkozó nemzetközi eszközök ratifikálását és a jogban és gyakorlatban történő alkalmazását. Ezek az alapvető álláspontok jól mutatják, hogy az EGSZB valóban érdekelt a már meglévő, és a még most kialakulóban lévő kínai civil társadalommal való együttműködésben. Az EGSZB arra fog törekedni, hogy az általa képviselt szervezetek európai szövetségeit is bevonja ebbe a tevékenységbe.

1.6 E vélemény célja, hogy górcső alá vegye a kínai civil társadalmi szervezetek jellegét, működését és működési keretét, és hogy ajánlásokat tegyen, ami által az EU és Kína civil társadalmának lehetősége nyílik az EU és Kína közötti kapcsolatok fejlesztésére. A legfontosabb kérdések rövid megvitatása előtt az EGSZB hangsúlyozni szeretné, hogy megjegyzéseit a kölcsönös tisztelet szellemében kívánja megtenni. Ami a nemzetközi normákat illeti, amelyek mellett az EU és Kína egyaránt elkötelezte magát, úgy véljük, hogy ezen normák megszegése nem tekinthető egy ország belügyének. Ebben az esetben a normák tiszteletben tartása – úgy a törvényekben, mint a gyakorlatban – a nemzetközi közösség egyetemes felelőssége.

2. Általános megjegyzések

2.1 Nem kormányzati szervezetek

2.1.1 A nem kormányzati szervezetek helyzete Kínában

2.1.1.1 Nem kormányzati (azaz civil) szervezetek csak 1978, azaz a reformok kezdete óta jöttek létre. 2004 végére 289 476 bejegyzett civil szervezet volt Kínában. Az azonban nem ismert, hogy ezek közül hány olyan szervezet van, amely elég erős ahhoz, hogy EU-szervek partnerszervezete lehessen. Ezen túlmenően jelenleg 3 000 és 6 500 közé tehető a Kínában működő külföldi civil szervezetek száma.

2.1.1.2 A nem kormányzati szervezetek kínai meghatározása magában foglalja mind a szociális, mind a gazdasági szférában működő szervezeteket, következésképpen a kereskedelmi és ipari szervezetek is civil szervezetnek minősülnek. Az EGSZB úgy véli, hogy a munkaadói szövetségek és a szakszervezetek a civil társadalom igen fontos részét képezik, bár a szó szoros értelmében nem tartoznak a civil szervezetekhez.

2.1.1.3 A kínai nem kormányzati szervezeteket két csoportra bonthatjuk, egyrészt „szociális szervezetekre”, amelyek tagságon alapuló szervezetek, és „a magánszférához tartozó nem gazdasági egységekre”, amelyek tagsággal nem rendelkező, nonprofit, szociális szolgáltatásokat nyújtó szervezetek: ide tartoznak például a magániskolák és -kórházak.

2.1.1.4 Nyolc nagyobb állami szociális szervezet van, melyeket gyakran „népi szervezetekként” vagy „tömegszervezetekként” emlegetnek. Ezeket a szervezeteket, melyek között megtalálhatjuk az Szakszervezetek Összkinai Szövetségét (ACFTU), a Kommunista Ifjúsági Ligát (CYL) és a Nők Összkinai Szövetségét (ACWF), valójában az állam hozta létre, és adminisztratív és egyéb feladatok végzésével bízta meg őket. Az ACFTU, a CYL és az ACWF gyakorlatilag a kommunista párt munkügyi, ifjúsági és női tagozataként működik. Ezért az ilyen szervezeteket nem kormányzati szervezetnek nevezni félrevezető.

2.1.1.5 A kínai civil szervezetek jogszerű működéséhez a Kínai Polgári Ügyek Minisztériumának vagy helyi kirendeltségének jóváhagyása és e szervnél történő nyilvántartásba vétel szükséges. A civil szervezetek bejegyzésekor három rendelet irányadó:

- A szociális szervezetek nyilvántartásba vételéről és igazgatásáról szóló rendelet (1998);
- A magánszférához tartozó nem gazdasági egységek nyilvántartásba vételéről és igazgatásáról szóló ideiglenes rendelet (1998);
- Az alapítványok igazgatásáról szóló rendelet (2004).

2.1.1.6 A jelenleg érvényben lévő rendeletek megnehezítik néhány civil szervezet számára a bejegyzést. Ennek két fő oka van:

- A civil szervezeteknek találniuk kell egy „hivatásos igazgatási egységet”, amely a felügyelő ügynökség szerepét tölti be. Csak a felügyelő ügynökség jóváhagyását követően kérelmezheti a szervezet a Polgári Ügyek Minisztériumánál történő nyilvántartásba vételét. A felügyeletet gyakorló szervnek állami szervnek, illetve egy ilyen szerv által meghatalmazott szervezetnek kell lennie. Ugyanakkor a civil szervezet által javasolt tevékenységekhez is „kapcsolódnia” kell, azaz ugyanazon a területen kell működnie, amelyen a civil szervezetnek. Egy irodalmi társaságot például a Kulturális Hivatalnak kell felügyelnie, nem pedig az Oktatási Bizottságnak. Másrészt viszont az állami szerveket semmilyen kötelezettség sem terheli a szakmai területükön működő civil szervezetektől érkező szponzori felkérés elfogadása tekintetében. A Kultu-

rális Hivatal például megtagadhatja a bejegyzését kérő bármely irodalmi társaság szponzorálását.

- A hasonló hatáskörrel rendelkező civil szervezetek működése ugyanazon a földrajzi területen belül nem megengedett. Ha például Pekingben már létezik fogyatékosok egyesülete, akkor nem adnak engedélyt újabb ilyen jellegű egyesület bejegyzésére Pekingben.

2.1.1.7 A fenti szabályok eredményeképp számos polgárközeli civil szervezet nem tudta magát bejegyeztetni vagy azért, mert nem talált olyan kormányzati szervet, amely hajlandó lett volna számára a hivatásos irányító egység szerepét betölteni, vagy azért, mert hasonló küldetéssel rendelkező szervezetet már korábban nyilvántartásba vettek ott, ahol működni szeretett volna. A jogszerű működés érdekében néhány civil szervezet – bár közérdekű tevékenységet folytat és nem profitorientált – vállalkozásként jegyeztette be magát az ipari és kereskedelmi hivataloknál.

2.1.1.8 Némely civil szervezet egyáltalán nem kérelmezi nyilvántartásba vételét. Bár ez azt jelenti, hogy ezek illegálisan működnek, számos ilyen szervezettel mégsem foglalkozott az állam, mivel tevékenységüket ártalmatlannak tekintette. Nem legális jogállásuk azonban mégis nagyon sebezhetővé teszi ezeket a civil szervezeteket az időközönként alkalmazott, a nem kormányzati szféra megtisztítását és legalizálását célzó kormányzati intézkedésekkel szemben. Számos jel arra mutat, hogy az elmúlt évben a kínai hatóságok aktívabban felügyelték és ellenőrizték az ilyen civil szervezeteket, abban a hitben, hogy az engedély nélkül működő civil szervezetek ténylegesen vagy potenciálisan kormányellenes szervezetek, melyek destabilizáló hatással is lehetnek.

2.1.1.9 Az EGSZB tudomása szerint a civil szervezetekről szóló új rendelet készülöben van. Ennek értelmében, most először, a külföldi civil szervezeteknek is regisztrálniuk kell magukat.

2.1.1.10 Kínában gyakran megkülönböztetnek „az állam által szervezett” és „népi” civil szervezeteket. Az előbbieket (GONGO-k) kormánykezdemenyezés hívja életre, és állami támogatásban részesülnek. A bennük tevékenykedő alkalmazottak neve nem ritkán szerepel az állami bérlistán, és nyugdíjazott kormányzati tisztviselők töltik be a vezetőségi tisztségeket. Ezzel szemben a „népi” nem kormányzati szervezetek magán-személyek elképzelései alapján jönnek létre, és számukra nem jár állami támogatás. Alkalmazottaik nem állami alkalmazottak, és ezekben a szervezetekben a felső vezetői tisztségeket nem állami tisztviselők töltik be.

2.1.1.11 A GONGO-knak néha jobb kapcsolataik vannak a kormánnyal. A kapcsolatoknak köszönhetően a kormány jobban megbízhat a GONGO-kban, ezért „szabadabban” engedheti őket, ami gyakorlatilag nagyobb autonómiát jelent számukra. A GONGO-k ezenkívül általában könnyebben hozzáférnek a kormányzati körökhöz, ezáltal több lehetőségük van a döntéshozatalban való részvételre.

2.1.1.12 A „népi” civil szervezetek túlnyomó többsége a kormánnyal való együttműködésre törekszik, nem pedig függetlenségének hangsúlyozására. A piaci reformok több mint két évtizede után a kínai kormány csökkentette a gazdasági és szociális tevékenységek felett gyakorolt közvetlen ellenőrzését, bár még mindig jelentős befolyással bír ezeken a területeken. A kormányzati ügynökségek és tisztviselők bizonyos fokú jóváhagyása és támogatása nélkül egyetlen civil szervezet sem működhet megfelelően. A kormánnyal való kapcsolat kiépítése az egyetlen módja a civil szervezet hatékony működésének, éppen ezért a kínai civil szervezetek általában többre becsülik a kapcsolatokat és a befolyást, mint a kormánytól való függetlenséget, különösen annak tudatában, hogy a kormány megfelelő hatalommal rendelkezik ahhoz, hogy felettük ellenőrzést gyakoroljon, és ezt meg is teszi, ha átlépnek bizonyos határokat.

2.1.1.13 A nem kormányzati szervezetek igazgatása terén a kínai kormányt ellentmondásos célok vezérik. Egyrésztől ösztönzi a civil szervezetek növekedését annak érdekében, hogy átadhasson számukra bizonyos feladatokat, amelyeket a tervgazdasági modell keretében korábban maga végzett. Azt reméli például, hogy a civil szervezetek kiveszik részüket a szociális jólétről való gondoskodásból, és segítséget nyújtanak a társadalmi források mobilizálásában a kormányzati szociális kiadások kiegészítése végett. Másrésztől a kormány igyekszik óvatosan eljárni, nehogy a civil szervezetek működése olyan társadalmi mozgalmakká alakuljon, amelyek politikai fenyegetést jelenthetnek számára, és instabilitáshoz vezethetnek. Ennek eredményeképpen az elmúlt két évtizedben a kormány, amikor úgy ítélte meg, hogy nem tartja elég erősen kézben a dolgokat, számos „megtisztító és legalizáló” kampányt indított a nem kormányzati szervezetek tevékenységei feletti ellenőrzésének megszilárdítása végett. Az ilyen időszakos kampányok ellenére a civil társadalom erősödése és terjeszkedése nem állt meg, ahogyan azt a civil szervezetek számának folyamatos növekedése is igazolja.

2.1.1.14 Hivatalos kiadványokban a kormány bejelentette, hogy meg fogja könnyíteni a Kínában több mint húsz különböző területen tevékenykedő több száz külföldi civil szervezet munkáját azáltal, hogy működésüket legalizálja.

Nagy érdeklődést mutatott ugyanakkor a külföldi bejegyzésű civil szervezetek és kínai partnerszervezeteik tekintetében. Több kínai civil szervezet is jelentette, hogy fokozott ellenőrzések célpontjává vált. Arra is felhívták a figyelmet, hogy a környezetvédelem és a nemi egyenlőség kérdéseit a hatóságok most már „kényes” területként kezelik.

2.1.1.15 A kormány ezt azzal indokolja, hogy a társadalmi stabilitás és a „harmonikus” társadalom létrehozása mindenek felett álló cél. Ugyanez volt a magyarázat a disszidensek letartóztatására és az internet cenzúrájára. Az EGSZB megjegyzi, hogy nyugati vállalatok adtak el Kínának a szólásszabadság és a tájékoztatás szabadságának ellenőrzését és korlátozását szolgáló biztonsági eszközöket és tűzfalakat. Közülük néhány még azt is megfogadta, hogy „önfegyelmet” gyakorol, biztosítva a kormányt arról, hogy követni fogja a kínai cenzúratörvényeket.

2.1.1.16 Szembeötlő, hogy bár a korrupció igen elterjedt, és kérdése folyamatosan napirenden van Kínában, a helyi civil szervezetek mégsem foglalkoztak vele eddig.

2.1.1.17 A tudományos élet képviselői fontos kapcsolati pontot jelentenek a külföldi és kínai civil szervezetek számára egyaránt. A külföldi civil szervezetek – de még az Európai Bizottság is – gyakran működnek együtt velük, és támogatják kutatási tevékenységeiket.

2.1.1.18 A hongkongi civil társadalom továbbra is virágzik és igen aktív mind a szolgáltatásnyújtás, mind az érdekvédelem terén. Mindkét tevékenység tekintetében fenntartja kapcsolatait a kínai anyaország szomszédos területein működő civil szervezetekkel.

2.2 A civil társadalom jelenlegi szerepe az EU és Kína kapcsolatában

2.2.1 Mind az EU, mind pedig Kína kijelentette, hogy ösztönözni kívánja a két oldal civil társadalmi szervezetei közötti kapcsolatokat. 2003-ban, az Európai Unióval kapcsolatos politikájáról szóló dokumentumában Kína kinyilvánította, hogy „a magánszemélyek, valamint a kínai és európai uniós civil szervezetek közötti kapcsolatot ösztönözni kell”.

2.2.2 Bár történt kapcsolatfelvétel az EU és Kína civil társadalmi szervezetei között, ezek eddig nem gyakoroltak jelentős befolyást a kétoldalú kapcsolatokra. Az EGSZB EU és Kína kapcsolatáról megfogalmazott 2003-as véleményében a civil társadalmi párbeszéd megerősítését célzó számos ajánlás található. A 4.7. pontban például azt javasoltuk, hogy „az EU-nak támogatnia és fokoznia kellene az EU és Kína szervezett civil társadalmát, valamint gazdasági és szociális érdekcsoportjai közötti párbeszédet az olyan témákban, mint például a társadalmi igazságosság (a szegénység visszaszorítása, a nemi egyenlőség kérdései, a fokozottabb polgári részvétel, környezetvédelem stb.), és a párbeszédnek ki kellene terjednie olyan kérdésekre is, mint az emberi jogok, a felelősségteljes kormányzás és a kisebbségi politikák”.

2.2.3 A 4.14. pontban azt javasoltuk, hogy „[a]z EGSZB jövőbeli kínai látogatásait nemcsak a Kínai Gazdasági és Szociális Tanáccsal kialakított kapcsolat megszilárdítására kellene felhasználni, hanem – a 2002. júliusi látogatáshoz hasonló irányvonalakat követve – a kínai civil szervezetekhez (és közülük is különösen a szabad és független szervezetekhez) fűződő kapcsolatok felfrissítésére és kiterjesztésére is, olyan területeket célba véve, mint például az egészségügy és a környezetvédelem”.

2.2.4 Eddig nem történt jelentős előrelépés ezeken a területeken. Az EGSZB 2005. októberi kínai látogatása során az EGSZB és a Kínai Gazdasági és Szociális Tanács elnöke a 2002-es közös elnöki nyilatkozatot kiegészítő függelékkel írt alá. A függelék éves találkozók rendszeresítésének mechanizmusát javasolja, melynek célja az EU és Kína civil társadalmi kapcsolatainak felélénkítése. A függelék azt is javasolja továbbá, hogy a következő EU–Kína csúcstalálkozón indítványozni kellene az EU és Kína civil társadalmát összekapcsoló kerekasztal felállítását.

2.2.5 Ezek a javaslatok az EU és Kína civil társadalmi kapcsolatainak megerősítését célzó konkrét lépéseket tartalmaznak, egyben magukban rejtik annak lehetőségét, hogy a civil társadalom jelentősebb szerepet játsszon az EU és Kína viszonyában, „ideértve Hongkong Különleges Közigazgatási Területét és Makaót is”.

2.2.6 Munkavállalói és szakszervezeti jogok, tripartizmus és ipari kapcsolatok

2.2.7 Kínában a munkavállalókra és a szakszervezetek jogaira vonatkozó jogszabályok sokkal szigorúbbak a civil szervezetekre vonatkozóknál. Az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az EGSZB maga is számos alkalommal felhívta a figyelmet ezekre a megszorításokra, amelyek szemben állnak a nemzetközi munkaügyi normákkal, amelyek mellett Kína és az EU tagállamai egyaránt elkötelezték magukat. Konkrétabban, Kína rendszeresen megszegi az ILO 87. és 98. számú, az egyesülési szabadságról és a kollektív tárgyalásokról szóló egyezményeket.

2.2.8 Bár a kínai kormány azt állítja, hogy a munkavállalók és szakszervezetek jogait átfogó jogszabályok védik, a törvény és a fennálló gyakorlat között tátongó szakadék óriási. A kínai kormány nemrégiben el is ismerte ezt. A Kínai Országos Népi Gyűlés Bizottsága ezzel kapcsolatban megfigyeléseket végzett 200 vállalatnál, és megállapította, hogy ezen vállalatok 80 %-ban a jogszabályokban lefektetett munkavállalói jogokat súlyosan megsértik. A problémák a könnyűiparban, az építőiparban és a bányáiparban a legsúlyosabbak.

2.2.9 Az EGSZB úgy véli, hogy a civil társadalom EU–Kína kapcsolatában játszott szerepével kapcsolatos részletes vitának ki kell térnie ezekre a problémákra is. Fontos, hogy az EGSZB hangot adjon erre vonatkozó nézeteinek, és javaslatokat tegyen az EU és Kína között ezen a területen történő együttműködésre, ezáltal előrelépés érhető el. Ezeket a javaslatokat az EGSZB és a Kínai Gazdasági és Szociális Tanács együttműködésének keretében kellene megvizsgálni és megvitatni.

2.2.10 Az ILO tagjaként Kínának is be kell tartania a 87. és 98. egyezményben rögzített jogokat. Ezek a jogok részét képezik az ILO alkotmányához tartozó Philadelphiai Nyilatkozatnak is. A 87. és 98. egyezményt még nem ratifikált tagállamok általi be nem tartásuk az ILO felügyeleti rendszere, pontosabban a vezetőtestület Egyesülési Szabadság Bizottsága elé terjeszthető vizsgálat céljából. A bizottsági értékelés alapja az egyesülési szabadságra és a munkavállalók és munkaadók közötti kollektív tárgyalásra vonatkozó átfogó joggyakorlat, amely több évtized alatt gyűlt össze, és általánosságban objektív, elfogulatlan és független jogi elemzések eredményének tekinthető.

2.2.11 Kínát az elmúlt években számos kritika érte, és néhányszor igen keményen bírálták a 87. és 98. egyezményben rögzített jogok megsértése miatt. A legnagyobb eltérés a szakszervezetekre vonatkozó kínai jogszabályok és a 87. egyezmény között a szakszervezeti monopólium engedélyezése a Szakszervezetek Összkínai Szövetsége (ACFTU) számára. Az egyezmény

nem zárja ki a munkavállalók érdekeit képviselő egyetlen szakszervezet lehetőségét, ha ez a munkavállalók kívánsága; ebben az esetben teljesen összhangban van az ILO normáival. Ami szemben áll az egyezménnyel, az a szakszervezeti monopólium törvény általi előírása, amely megfosztja a munkavállalókat az ACFTU keretén kívül eső alternatív szervezet felállításának jogától.

2.2.12 A szakszervezetekről szóló törvény ezenkívül meghatározza a létező egyetlen szakszervezet politikai irányultságát, és kimondja többek között, hogy tiszteletben kell tartania a Kínai Kommunista Párt fennhatóságát. Rendelkezik továbbá a „demokratikus centralizmusról” is, amely azonban – ahogyan azt Kínában gyakorolják – ellentmond minden demokratikus szervezeti felépítésnek.

2.2.13 Kínában nincs a kollektív tárgyalásokat szabályozó törvény. Vannak ugyan a kollektív szerződésekre vonatkozó rendeletek, ám az ilyen szerződések inkább konzultatív, mint tárgyalásos jellegűek. A „kollektív konzultációt” Kínában megfelelő eszköznek tekintik a munkavállalók és a munkaadók között fennálló érdekkülönbségek rendezéséhez. Ezek a rendeletek egyáltalán nem tükrözik az ILO 98. egyezményének a kollektív tárgyalások jogához kapcsolódó alapvető elemeit, mint például a kollektív tárgyalások kormány általi támogatását, valamint azt az elvet, melynek értelmében a tárgyaló felek nem avatkozhatnak bele egymás belügyeibe.

2.2.14 Az önszerveződéshez való jog tekintetében gyakorlatilag nem engedélyezett független szakszervezet Kínában, és minden, ilyen szervezet létrehozására irányuló erőfeszítést határozottan elfojtanak. Az ilyen erőfeszítések kezdeményezőinek letartóztatással, általában börtönbüntetéssel és néhány esetben „munka(tábor) általi átneveléssel” vagy elmeegógyintézetben való kezeléssel kell szembenéznük. Az elnyomás ellenére azonban egyértelmű tendenciák érzékelhetők az ACFTU-n kívüli kollektív fellépés terén, ideértve az önszerveződési tevékenységeket is. A jogaik meghatározására törekvő független aktivisták és a munkavállalókat támogató civil szervezetek fontos szerepet játszanak a kínai jogállamiság támogatásában, ám 2005-ben fokozott adminisztratív és rendőrségi nyomással kellett szembenéznük.

A Népi Gyűlés Bizottságának korábban is említett jelentése az 1995-ös, kollektív szerződésekről szóló törvény gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban megállapította, hogy a magán-szféra vállalatainak 80 %-a nem készít kollektív szerződést, holott azt a törvény előírja. Ha mégis van szerződés, akkor annak érvényességi ideje általában kevesebb mint egy év. A szerződések több munkavállalói kötelezettséget, mint jogot tartalmaznak. A jelentés szerint a helyzet talán némileg jobb az állami vállalatok esetében.

2.2.15 A munkavállalói jogok egyik területe, amely gyakran kerül szóba a munkahelyi viszonyokról szóló nyilvános iratokban, és amelynek tekintetében a szakszervezet tevékenysége komoly hiányosságokat mutat: a munkahelyi egészség és biztonság kérdése. Ennek jól ismert példája a bányászat.

2.2.16 Ez vitára és együttműködésre érdemes terület lehet a civil társadalom EU és Kína viszonyában játszott szerepének feltárásakor. A munkahelyi egészség és biztonság kérdése természetesen más jellegű, mint az alapvető munkavállalói és szakszervezeti jogok problémája. Kína még nem ratifikált egyetlen idevágó ILO-egyezményt sem, melyek közül sokat még egyes EU-tagállamok sem erősítettek meg. Az önszerveződés joga egyértelműen kapcsolódik a munkahelyi egészségre és biztonságra vonatkozó politikák bizonyos rendelkezéseinek végrehajtásához.

2.2.17 Ezzel összefüggésben az EGSZB üdvözlöi a kínai kormány döntését, melynek értelmében 100 000 munkahelyi biztonsággal foglalkozó képviselőt jelöl ki Kína 24 000 szénbányájába és kész hozzájárulni felkészítésükhöz is.

2.2.18 A munkavállalói és szakszervezeti jogok tekintetében az Egyesült Nemzetek Gazdasági és Szociális Tanácsa a következőket jegyezte meg a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezményének végrehajtásáról szóló első kínai jelentésre adott válaszában, azaz az önszerveződés jogának tilalma és a veszélyes munkaviszonyok mellett az alábbi területeket találta aggasztónak:

- Diszkrimináció a munkaerő és foglalkoztatás terén;
- Kényszermunka mint korrekciós intézkedés alkalmazása vádemelés, tárgyalás és vizsgálat nélkül;
- Veszélyes gyermekmunka;
- A belső migráns munkavállalók jogainak sérelme;
- Tisztességes életszínvonal fenntartásához nem elegendő munkabérek, különösen a vidéki területeken, valamint az elmaradt munkabérek állandó problémája, főleg az építőipari ágazatban.

2.3 Munkaadói jogokat védő szervezetek

2.3.1 Az ILO 87. és 98. egyezménye nemcsak a munkavállalók, hanem a munkaadók jogait is védi. Az 1990-es évek vége óta a Kínai Munkaadók Szövetsége (CEC) a reprezentatív munkaadói szervezetek néhány alapvető szerepének elsajátítására törekszik. Eddig nem történt jelentős előrelépés, bár ez nem a kormány beavatkozásának köszönhető. Igen korlátozott szerepének oka elsősorban a pénzügyi gyengeségben, a nagy, állami vállalatok dominanciájában és az ipari kapcsolatok rendszerének hiányában keresendő, amelyben a szervezet szerepet játszhatna. A külföldi multinacionális vállalatok leányvállalatai nem kapnak szerepet a CEC-ben.

2.3.2 A CEC látszólag nem munkálkodik azon, hogy tagjainak érdekeit teljes mértékben képviselje. Úgy véli, hogy a kommunista párt képes Kínában minden érdeket képviselni ellentmondások nélkül, és következésképpen szerepét igen szerényen határozza meg: útmutatást nyújt a tagoknak, hogy azok követni tudják a kormány makro- és mikroszabályozásait, segítséget nyújt a konkrét problémák megoldásában és méltányos bánásmódot kér, amennyiben ezt helyénvalónak ítéli meg.

A másik legnagyobb munkaadói szervezet, az Összkínai Ipari és Kereskedelmi Szövetség hasonló nézeteket vall.

Érdekes megfigyelni azonban, hogy számos új szervezet, például a Vállalkozók Összkínai Szövetsége képviseli az „új kapitalisták” érdekeit. Ezenkívül több társadalmi-szakmai szervezet képviseli a tudományos pálya és más szakma érdekeit azáltal, hogy szoros kapcsolatot biztosít a szakemberek és a kormány között, továbbá fórumot nyújt az elképzelések és előrelépés megvitatásához szükséges találkozóknak.

2.4 Ipari kapcsolatok és tripartizmus

2.4.1 Erre vonatkozólag az EGSZB szeretné megismételni a fokozódó szociális elégedetlenség és nyugtalanság miatti aggodalmát. A hivatalos adatok szerint 2004-ben 74 000 nagyobb munkástüntetés történt, amelyen összesen több mint 3,7 millió ember vett részt. 2003-ban a kínai kormány 58 000 tiltakozóakcióról értesült. A 10 000 demonstrációt számláló 1994-es év óta a tiltakozások száma folyamatosan emelkedik. A széles körű szociális nyugtalanság komoly fenyegetést jelent a stabilitásra nézve. A kínai kormány és a kommunista párt továbbra is úgy véli, hogy a folyamatos gazdasági növekedés és a kirívó egyenlőtlenségek mérséklésére tett kísérletek elfogadhatóak lesznek a kínai munkaerő számára. Ily módon azonban, a gyors fejlődés és a stabilitás között kell egyensúlyozniuk.

2.4.2 Az EGSZB meggyőződése változatlanul az, hogy az ipari kapcsolatok modern rendszerének korai kialakulása, melyben a szereplők szabadok és függetlenek, egyike a stabil gazdasági átalakulás legfontosabb garanciáinak. Az ILO 144. egyezményének megfelelő valódi tripartit konzultáció, amely a független munkavállalói és munkaadói szervezeteken alapul, egy ilyen rendszer sarokköve lehetne.

2.4.3 A jelenlegi feltételek mellett a civil társadalom szerepe egy ilyen rendszer kifejlesztésében meglehetősen korlátozott.

A munkaadói oldalról a külföldi multinacionális vállalatok leányvállalatai és az Európai Kereskedelmi Kamara pekingi képvisellete vállalhatna aktívabb szerepet a folyamatban. Eddig azonban nem mutattak túl nagy elkötelezettséget ez irányban. Talán a vállalatok szociális felelősségének eszköze, mely iránt a kínai kormány érdeklődését fejezte ki, hasznos lehet.

Az EU szakszervezetei általában nem szívesen működnek együtt az ACFTU-val, amíg az nem törekszik valóban tagjai érdekeinek képviselésére. Érdeklődés mutatkozik azonban olyan tevékenységek támogatása iránt Kínában, amelyek célja, hogy tudatosítsa a munkavállalókban az őket megillető jogokat, képzést biztosítson számukra a munkahelyi egészség és biztonság terén, valamint jogsegélyt nyújtson számukra a bíróság előtt. Az EU szakszervezetei együttműködnek ezenkívül alkalmanként a helyi civil szervezetekkel is. Ha ezek a tevékenységek végül egy megfelelő ipari kapcsolatrendszer létrehozásához vezetnek, akkor ezek az első (és szükségserűen nagyon óvatos) lépések egy nagyon hosszú úton.

3. Következtetések és ajánlások

3.1 Mindnyájan tisztában vagyunk vele, hogy nem könnyű eredményes kapcsolatot kialakítani az EU és Kína civil társadalma között. A két kultúra és a politikai rendszerek igen különbözőek, és még nem igazán értjük meg pontosan egymást. Amíg ez így van, addig fennáll annak a veszélye, hogy Kína válasza az EU aggályaira abban merül ki, hogy a mi tapasztalatunk nem mérvadó az ottani helyzetben. Nem kérhetjük, hogy „inkább hozzánk kellene hasonlítaniuk”, ez úgysem működne. A kapcsolat azonban mindenképpen hasznos, és ezért meg kell teremteni.

3.2 Az EU-nak alaposabban át kell gondolnia a kínai civil társadalom fejlődésének összetettségét. Bár érthető, hogy a független kínai civil szervezetekkel való együttműködés kerül előtérbe, és ennek így is kell maradnia, az EU-nak nem szabad megfeledkeznie arról, hogy még a „népi” (azaz nem a kormány által szervezett) civil szervezetek is informális kapcsolatokkal kötődnek a kormányhoz, és többre értékelik a kormányval kialakított kapcsolatokat, mint saját függetlenségüket. Az Európai Bizottságnak folytatnia kellene annak feltárását, hogy bizonyos „állami tömegszervezetek”, mint például a Nők Össz-kínai Szövetsége (ACWF), milyen lehetőséget rejtenek magukban a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság előmozdításának tekintetében. Az elmúlt években a GONGO-k, a tömegszervezetek és ezek helyi fiókszervezetei útnak indítottak néhány kezdeményezést és innovatív projektet ebben a témában.

3.3 Az EU-nak tehát ajánlatos többoldalú megközelítést alkalmaznia, melynek keretében egyszerre működik együtt a különböző típusú civil szervezetekkel, valamint erősségeik és illetékességük figyelembevételével más-más feladatokba vonja be őket. Ki kell ezenkívül terjeszteni kapcsolatait a civil társadalmi szervezetekkel regionális és helyi szinten is.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Kínai Gazdasági és Szociális Tanács közötti együttműködés fokozására irányuló megállapodás a munkakapcsolatok szorosabbra fűzését veszi célba az elnöki szintű éves találkozók megrendezése által, melyeken mindkét fél részéről a szervezett civil társadalom különböző gazdasági és szociális szereplőinek képviselői vesznek majd részt. A megállapodás előírja ezenkívül egy közös felkérést is az EU-Kína csúcstalálkozón, melynek lényege az EGSZB és a Kínai Gazdasági és Szociális Tanács már meglévő együttműködésén alapuló EU-Kína kerekasztal felállítása lenne. Ha a kerekasztalra irányuló javaslatot elfogadják, célszerű lenne, ha a küldöttségben a kínai oldalról nemcsak a kormányzati szervezetek, hanem a civil társadalmi szervezetek is jelentős mértékben képviseltetnék magukat, és a küldötteknek lehetőségük nyílna a kerekasztal üléseivel egyidejűleg a független civil társadalmi szervezetek képviselőivel való találkozásra is.

3.4 A kínai jogállamiság tekintetében a civil társadalom számos képviselője, akinek alkalma volt találkozni az EGSZB küldöttségével, azt hangsúlyozta, hogy inkább a már meglévő jogszabályok érvényesítését, mintsem az új törvények megalkotását kell elsődleges feladatként tekinteni. A kormányzásnak, az emberi jogok védelmének és a demokratizálódásnak több problémája és hiányossága a már meglévő jogi rendelkezések be nem tartásának, illetve megsértésének tudható be. A fenti területeken történő előrelépés elősegítése végett tehát célszerűbb,

ha az EU nagyobb hangsúlyt fektet a már meglévő törvények tiszteletben tartására. Azáltal, hogy az EU arra kéri a kínai kormányt, hogy tartsa tiszteletben saját törvényeit, nagyobb hangsúlyt adhat a kínai állam iránt tanúsított támogatásának.

3.5 Az EGSZB elismeri, hogy a kínai kormány továbbra is mindent megtesz a politikai és szociális stabilitás fenntartása érdekében, miközben attól tart, hogy a civil szervezetek tevékenységei megszorítások nélkül instabilitáshoz vezetnének. Ajánlatos tehát, hogy az EU továbbra is igyekezzen hangsúlyozni a kínai kormány számára, hogy a stabilitás és az aktív civil társadalom nem mond ellent egymásnak, ha a jogállamiság elvét tiszteletben tartják. Erre felhasználhatja saját példáját, különösen a közép- és kelet-európai új tagállamok tapasztalatait, melyen keresztül bemutathatja a kínai kormányynak, hogy egy jól fejlett civil társadalom hozzájárulhat a kormányzás javításához és a stabilitás fokozásához.

3.6 Figyelembe véve a munkaügyi kérdések jelenleg rendkívül érzékeny jellegét Kínában, a kínai kormány nem biztos, hogy készen áll a munkaügyi szervezetek feletti ellenőrzés enyhítésére. Csak ha az egyesülési szabadság kulcsfontosságú kérdése rendszeresen napirendre kerülne a Kínával folytatott nemzetközi párbeszéd során, akkor lehetne reménykedni, hogy a kormány enged a szakszervezetek felett gyakorolt szigorú ellenőrzésből.

3.7 Figyelembe véve azonban, hogy a kínai kormány kész a kereskedelmi és ipari szövetségek fejlesztésére, ésszerű lenne megragadni ezt az alkalmat, és segítséget nyújtani a kínai kereskedelmi és ipari szövetségeknek, hogy tanulhassanak a hasonló európai szervezetek tapasztalataiból. A civil társadalom bármely szegmensében végbemenő pozitív változás végül majd továbbűrűzhet a többi szegmensre.

3.8 Az EU által Kínának folyósított fejlesztési támogatás lehetséges csökkentésével összefüggésben a kínai civil szervezetek vezetői és a Kínában jelen lévő külföldi civil szervezetek képviselői egyaránt azt szorgalmazzák, hogy az EU legalább a Kínában található civil társadalmi szervezeteknek nyújtott pénzügyi támogatás jelenlegi szintjét tartsa fenn. Jelenleg a kínai kormány csak igen korlátozott mértékű pénzügyi támogatást biztosít a civil társadalmi szervezeteknek, a nem kormányzati szervezetek tevékenységeinek magánszféra általi szponzorálása pedig még gyerekcipőben jár. Kívánatos lenne tehát, hogy az EU fenntartsa, vagy akár növelje a kínai civil társadalmi szervezeteknek nyújtott pénzügyi támogatását, ám ezt olyan intézkedések számára irányozza elő, amelyek az alapvető és a munkavállalói jogok előmozdítását is szolgálják. Az EGSZB üdvözlözi a kínai civil társadalom fejlesztésének támogatása céljából az Európai Bizottság által nyújtott és javasolt segélyprogramokat, és azt ajánlja, hogy az EU növelje a kínai civil szervezetek számára biztosított pénzügyi támogatását, egyben hangsúlyozza, hogy ebbe bele kellene tartoznia a polgárközeleli szervezetek számára előirányzott támogatásoknak is, amely egyszerűsített kérelmezési eljárás alapján kiosztott kisebb összegű támogatás lehetne, amely magában foglalná a kérelmek elkészítésében nyújtott technikai segítségnyújtást is.

3.9 Hasonlóan fontos a kínai civil szervezetek képességeinek erősítését célzó programok további uniós támogatása. Ezeket a programokat úgy kellene átalakítani, hogy jobban megfeleljenek a kínai civil szervezetek egyéni igényeinek és magukban foglalják az ilyen szervezetekkel folytatott konzultációt is.

3.10 A kínai civil társadalom képviselői azt is sürgetik, hogy az EU vesse latba befolyását és támogassa a civil szervezetek és a kormány, valamint a civil szervezetek és a vállalkozások partnerségét Kínában. Arra kellene buzdítania a kínai kormányt, hogy hozzon létre csatornákat, melyeken keresztül a civil szervezetek is tudathatják közügyekkel kapcsolatos véleményüket a kormánnyal. Ezzel a kérdéssel az EU-nak foglalkoznia kellene. Az EU és Kína kapcsolatáról megfogalmazott 2003-as véleményében az EGSZB kijelentette, hogy a civil szervezetek csak abban az esetben képviselhetik valóban az érdekeket, ha ez az egyesülési szabadság alapján történik (3.13. pont). Bár az egyesülési szabadság jelenleg Kínában korlátozott, mégis lenne lehetőség a civil szervezetek részvételének növelésére a döntéshozatalban. Az EU bemutathatná a kínai kormánynak és a civil szervezeteknek, hogy a civil társadalmi szervezetek Európában hogyan látnak el érdekvédelmi feladatokat, miként felügyelik a kormány eredményeit, és hogyan járulnak hozzá az állami politikákhoz. Az európai tapasztalat bizonyára hasznos lenne Kína számára is.

3.11 A sajtószabadság különböző korlátai ellenére az elmúlt években a kínai média kulcsfontosságú szerepet játszott a civil társadalom fejlődésének elősegítésében. Az EU-nak fel kellene tárnia, hogy milyen módon támogathatja a kínai médiát, annak érdekében, hogy az továbbra is aktív szerepet játszasson, beleértve az EU-s és kínai újságírók cserelátogatásait is.

3.12 Az EGSZB úgy véli, hogy a hongkongi civil társadalom még mindig elengedhetetlen szerepet játszik a demokrácia és az emberi jogok védelme terén Hongkongban, emellett ösztönzést és támogatást nyújt az anyaország (azaz Kína) civil társadalma számára. Célszerű tehát fenntartani az együttműködést és a kapcsolatot a hongkongi civil társadalommal is.

3.13 Kívánatos lenne, hogy az EGSZB és más érintett európai civil társadalmi szervezetek figyelemmel kísérik az Európai Bizottság munkáját, és arra ösztönözzék, hogy az

Európai Parlamenttel és a Kínai Gazdasági és Szociális Tanács-csal együtt megfelelő módon járjanak utána az olyan eseteknek, amikor az alapvető jogokat megsértették.

3.14 Az EGSZB és a CESC emberi jogokkal kapcsolatos kérdések terén végzett közös munkájában az önszerveződéshez, illetve a munkavállalók és munkaadók közötti kollektív tárgyaláshoz való jogról szóló vitának központi helyet kell kapnia.

Az Európai Bizottságnak folytatnia kell a kínai kormánnyal folytatott párbeszédet, ezzel hozzájárulva a „kormányellenes szervezetek”, a „Solidarność-hatás” és a „színes forradalmak” iránti, mélyen gyökeredző gyanújának eloszlatásához. Az Európai Bizottságnak arra kell törekednie, hogy pozitív tartalommal töltsen meg a „munka terén folyó különböző jellegű együttműködések”, melyeket a kínai kormány is fontos pontként jelölt meg a 2003. októberi, EU-val kapcsolatos politikájáról szóló dokumentumának gazdasági együttműködésre és kereskedelemre vonatkozó javaslataiban. A Špidla biztos és a kínai munkaügyi és szociális biztonsági ügyekkel foglalkozó miniszter által aláírt, a munkaügy, a foglalkoztatás és a szociális ügyek terén az EU és Kína között folytatandó strukturált párbeszéd jó alkalmat kínálhat erre. Az EGSZB hasonló módon élni fog a CESC-vel kialakított kapcsolata által nyújtott lehetőségekkel.

3.15 Az EGSZB fel fogja tárni, hogy a vállalatok társadalmi felelőssége és a multinacionális vállalatok nemzetközi magatartási kódexe (különösen az OECD iránymutatásai) hogyan járulhatnak hozzá a külföldi vállalatok Kína ipari kapcsolatrendszerének fejlesztésében játszott szerepéhez.

Különleges figyelmet kellene fordítani a szakszervezetek, a munkaadói szervezetek és a civil szervezetek biztonságosabb és egészségesebb munkahelyi feltételek elősegítésében játszott szerepére.

Brüsszel, 2006. március 15.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke

Anne-Marie SIGMUND